

Su'aalaha badanaa La Iska Waydiiyo Sunta Naxaasta (Lead-ka)

Sidee ayey suntan naxaastu ku gashaa biyaha qasabadaha?

Sida ugu badan ee ay ku gashaa biyaha qasabadaha waa dhuumaha maarta ka sameysan, kuwaa oo loo isticmaali jiray tuubooyinka biyaha wixii ka horeeyey 1930 kii. Biyaha meelaha Magaaladdu biyaha ku kaysato ku jira waa la baaraa si loo hubiyo inaysan naxaas lahayn.

Waa maxay waxa la yiraa Xeerka Naxaasta (Lead) iyo Maarta (Copper)?

Bishii Juun 7, 1991, Ha'yada Ilaalinta Deegaanka ee U.S. (U.S. Environmental Protection Agency) waxa ay daabacday nidaam lagu xakamaynayo naxaasta iyo maarta biyaha la cabo. Nidaamkan oo loo yaqaan Nidaamka Naxaasta iyo maarta (Lead and Copper Rule), waxa uu faraa in qolyaha biyaha maamulaa ay la socdaan oo mar walba baaraan biyaha qasabadaha ee guryaha. Hadii boqolkiiba 90 heerka maarta ay ka baxsan tahay heerka u baahan talaaba qaadida oo ah 15 qaybood bilyankiiba, ama boqolkiiba 90 naxaasta biyaha la socotaa ay ka baxsan tahay heerka talaabo qaadida oo ah 1.3 qaybood milyankiiba, kolkaa waxaa loo baahan yahay in la qaado dhowr talaabo oo dheeraad ah si loo xakameeyo daxasha. Hadii heerka talaabo qaadida u baahan ee maarta kor loo dhaafo, hay'ada biyahu waa khasab in ay sidoo kale la socod siiso dadweynaha talaabooyinka ay qaadayaan si ay u dhowraan caafimaadkooda, waxaana dhici karta in hay'ada biyahu ay bedesho dhuumahooda biyaha qaada oo dhan.

Magaaladu waligeed ma jabisay Xeerka Naxaasta (Lead) iyo Maarta (Copper)?

Maya, Wakaalada Hagaajinta iyo Qaybinta biyaha ee Magaaladu marna ma jabin Xeerka Maarta iyo Naxaasta.

Waa maxay Adeeg ku xiridu, waase maxay sababta qaarkood Looga sameeyey Naxaasta (lead)?

Adeeg ku xiridu waa tuubo biyood oo ku xirta haanta weyn ee biyaha ee wadadaada tuubooyinka ku jira gurigaaga gudahiisa. Magaalada Minneapolis, tuubooyinka guryaha la degan yahay la geliyey ka hor 1930 kii waxay inta badan ka sameysan yihiin maar (lead). Caadiyan, qaybta maarta ka sameysan ee xiriirka adeegu waa qaybta dhuunta weyn ah ee ku xiran santuukha joojinta, iyadoo qaybta ku xiraysa santuukha joojinta mitirka biyaha laga sameeyey maar la dheehay. Meelo kale, qaybta maarta ee adeeg ku xiriidu waxaa ku jira tuubooyin ka yimaada biyaha weyn ee soo gala mitirka biyaha. Santuukha joojintu waxaa leh guryaha la degan yahay waxaana loo isticmaalaa in biyaha dibada laga furo ama laga xiro iyadoon guriga la soo gelin.

Minneapolis, tuubooyinka biyaha waxaa ka mas'uul ah mukiilayaasha guriyaha. Tuubooyinka ka sameysan naxaasta (lead) lama hagaajin karo; kaliya uun waa la bedeli karaa. Mulkiileyaasha gurayaha ee doonaya in ay

ogaadaan in tuubooyinka guryahoodu laga sameeyey naxaas (lead) iyo in kale waxa ay wici karaan Xafiiska Minneapolis ee Xiriirada Hawlaha Guud (Minneapolis Public Works Utility Connections) ee 612-673-2451.

Magaaladu ma eegtaa Naxaasta (lead) biyaha qasabadaha guryaha ku jirta?

Haa. Naxaasta ku jirta biyaha guryaha degaanka ah waxaa loo yaqaan “tier 1” waxaana laga eegaa sedexii sannaba mar. Guryahaa ah (tier 1) ku waa in ay noqdaan guryo gaar u taagan oo hal qoys ku nool yahay:

- Khadadka Adeegyada naxaasta,
- dhuumaha naxaasta, ama
- Dhuumaha maarta iyo naxaasta la isku alxamay ah ee guryaha lagu rakibay wixii ka dambeeyey 1982 dii, laakiin ka horeeyey intii aan la mamnuucin isku alxamida ribnaanta badan ee naxaasta (1985).

Sannadka 2018 waxa aanu ku sameynay naxaas (lead) ka baarid 50 rugood oo ah nooca oo loo yaqaan (tier 1 site). Konton (50) guri oo Magaalada Minneapolis oo dhan ah oo lahaa adeega laynka naxaasta ama maarta iyo naxaas lagu alxamay ayaa iyana la baaray. Dhamaan guryaha la baaray heerka naxaastoodu waa ka hooseeyeen heerka ay rabto Hay’ada ilaalinta Deegaank (EPA). Labo guri oo la baaray ayaa heerkooda naxaastu (lead) ka koryeeyey 15 qaybood bilyankiiba (ppb). Halna wuxuu ahaa 24 qaybood bilyankiiba (ppb) mid kalena wuxuu ahaa 17 (ppb). Baaritaano kale oo daba-gal ah waxaa iyana ka soo baxay in heerka naxaasta (lead) la helay laga helay qasabadaha jikada ee aan laga helin dhuumaha guriga soo gala. Biyaha qasabada kolkii wax yar la furay waxa ay yareysay heerka naxaasta biyaha ku jirta waxa ayna ka dhigtay in ka yar 1 ppb.

Hoos waxaa ku qoran akhbaar dheeraad ah oo ku saabsan naxaasta (lead) biyaha qasabada ku jirta.

Boqolkiiba 90 natiijooyinka naxaasta ee la helay waxay ahaayeen 4 ppb, oo ah natiijooyin aad uga hooseeya heerka 15 ka ee talaabo qaadida u baahan. 42 saami oo naxaasta ah ee la qaaday way ka hooseeyeen heerka ogaanshaha oo ah 2 ppb. Labo guri waa ka sareeyeen Heerka Talaabo qaadida (kor ayaan lagu sheegay) inta kalena waxa ay u dhaxeeyeen 2 ppb iyo 6 ppb.

Saamiyada la soo ururiyey waxaa baaray shaybaar madax banaan oo shahaadi ah oo ay qabatay Waaxda Caafimaadka ee Minnesota (Minnesota Department of Health). Tobon ka mid ah kontonka saami waa la diiday in la baaro waayo khalad uu sameeyey shaybaarka shahaadiga ah awgiis. Meelaha saamiga la diiday ayaa mar kale laga qaaday saamiyo kale waana la baaray saamiyada cusub. Waxaan mahad gaar u celinaynaa macaamiishayada ogolaatay in mar labaad gurigooda laga qaado saamiyo kale.

Maadaama heerkayaga naxaastu uu hooseeyey, waxaan xaq u yeelanay la socod la yareeyey sannadkii 2002. La socodka wixii markii hore ee aan la yareyn ka horeeyey wuxuu ahaa 100 saami in la helo, waxaana laga dhigay 50 saami. Goobaha oo dhan waa la baaray si loo hubiyo inay ka soo baxayaan sharuudaha (tier 1).

Magaaladdu ma badashay ilaha ay ka hesho biyaha qasabadaha?

Maya. Ilaha biyaha qasabadaha ee Minneapolis waxay mar kasta ahaayeen Wabiga Mississippi.

Sidee ayey Magaaladdu uga hor tagtaa in dhuumaha biyahu daxal yeeshaan?

Magaaladdu waxa ay ku dartaa biyaha curiye la yiraa (ortho polyphosphate) oo ah kiimiko si gaar ah uga hor tagta in dhuumaha biyahu daxal yeeshaan. Waaxda Caafimaadka ee Minneapolis (Minnesota Department of Health) waxay ka rabtaa nidaamka aan adeegsanaa in uu joogteeyo in ribnaanta kiimikada (ortho phosphate) inay ahaato 0.4 qaybood malyankiiba. Afartii biloodba waxaanu u dirnaa 10 saami oo tobon meelood oo kala duwan aan ka qaaday Waaxda Caafimaadka ee Minneapolis (Minnesota Department of Health) si loo baaro heerkooda curiyaha (ortho phosphate). Cel-celin ahaan natiijooyinka baaritaanada ee 2018 waxay ahaayeen 0.51 qaybood malyankiiba; waxayna u dhaxeeyeen 0.42-0.63 qaybood malyankiiba.

Sidoo kale, Magaaladdu waxa ay yareysay aashitada ku jirta biyaha Wabiga Mississippi. Iyadoo la joogteeyey pH ah 8.8-9.0 si loo hubiyo in biyahu aysan daxal yeelan.

Xaggee ka heli karaa akhbaar ku saabsan Naxaasta (lead) biyaha la cabo ku jirta?

- www.health.state.mn.us/divs/eh/water/factsheet/com/letitrn_english.html
- www.drinktap.org/water-info/whats-in-my-water/lead-in-water.aspx
- www.epa.gov/lead/index.html.

Sidee looga yareyn karaa Naxaasta (lead) biyaha la cabo?

Biyaha xoogaa fur. Hadii aad walaac ka qabto naxaasta biyaha la cabo ku jirta, waad biyo raacin kartaa qasabada ka hor inta aadan u isticmaalin biyaha cabid ahaan ama cunto ku karin. Biyahu tuubada ayey iska dhex fadhayaan muddo dheer, sida xiliga habeenkii ama maalintii kolka dadku ay shaqada ama iskuulka ku maqan yihiin, waxayna u badan tahay in biyahu ku milmaan curiyeyaasha tuubooyinka sameyn yihiin. Sida ugu fiican oo looga takhaluso biyaha tuubadan ku dhex jiray ee ay dhici karto in ay ku jirto naxaastu waa in aad biyaha qabow ee qasabada iska furto ilaa inta aad is leedahay biyahu heerkii qabowga ugu dambeeyey waa gaareen. Qadarka waqtiga ah ee ay qaadanayso arrintani waxa ay ku xiran tahay gurigaagga iyo sida tuubooyinka biyaha la isugu xiray- laakiin, waa inaad marka walbaba biyaha qasabada aad iska furtaa muddo ugu yaraan ah 60 il-biriqsi.

Hadii uu gurigaagu leeyahay tuubo naxaas ah (lead) (taa oo aad ogaan karto hadii aad waydiiso qolyaha biyaha), waa in aad biyaha furtaa 2 ilaa sedex daqiiqo oo dheer ah si aad u hubiso inaad biyo cusub ka hesho haanta. Hubi in aad sii furto biyaha tuubada ku jira inta aadan biyaha u isticmaalin cabid ama cuno karin.

Talo-siin ah sida biyaha loo furo:

- Isticmaalka dadka kale ee gurigu iyana waxa ay caawisaa inay ka dhamayso biyaha tuubada guriga ku jira. Tusaale ahaan, waxaad sameyn karaa intaad joogtayso inaad sameyso waqtiyo cayiman hawlaha guriga ee joogtada ah ee biyaha loo isticmaalo sida qubaysiga, sii-deynta biyaha musqusha ama isticmaalka mashiinka saxuunta sida subaxa hore oo kale ka hor inta aan biyaha loo isticmaalin cabid ama cunto karin. Xasuu snow, wali waad u baahan tahay in aad gaar u biyo raaciso qasabada mar walba qadar gaaban oo waqti ah ka hor intaa aadan biyaha u isticmaalin cabid ama cuno karin.
- Biyaha laga sii daayo qasabada ma aha in la khasaariyo. Biyahan waxaad u isticmaali kartaa nadaafada ama wareebinta geedaha.
- Waxaad gashan kartaa weel ay jiraan biyaha la cabayo qaboojiyahaaga, si kolkaa aadan mar walba biyaha u furin mar kasta oo aad u baahato biyo aad cabto.

Biyaha qabow uun u isticmaal cabidda iyo cunto karinta. Biyaha kululi si ka degdeg badan biyaha qabow ayey ugu milmaan naxaasta (lead), sidaa awgeed ha u isticmaalin biyaha kulul ee qasabada cabid ama cunto karin. Hadii aad u baahato biyo kulul oo aad cunto ku karsato ama cabto, ka shubo biyo qabow qasabada ka dibna kululee. Khaasatan waa muhiim in aadan biyo kulul u isticmaalin qasida caanaha ilmaha yar yar loo qaso.

Sugida iyo Soo Gadashada Qasabadaha “aan naxaasta lahayn”

Qasabadaha oo dhami ma leeyihiin naxaas (lead)?

Intooda badan qasabadaha la sameeyey ka hor sannadkii 1997 waxaa laga sameeyey naxaas kaliya ama naxaas lagu aslay karoon oo ay ilaa boqolkiiba 8 ay tahay naxaas (lead). Biyaha oo habeenkii ku barya (ama

dhowr saac fadhiya) qasabad naxaas ahi waxa ay keentaa inay ka dhaqaan naxaasta gudaha qasabada naxaasta ah taasaa ku dhalin karta inay ku badato naxaastu (lead) biyaha hore ee ka soo butaaca qasabada. Naxaastu waxa ay u yeelan kartaa khatar caafimaad dadka oo dhan, gaar ahaan ilmaha iyo haweenka uurka leh, maadaama ay jirka ku badan karto ayna dhib gaarsiin karto maskaxda, unugyada dhiiga cas-cas iyo kaliyahaba.

Sidee u garan karaa in qasabad cusubi aysan “Naxaas lahayn” ?

Si ay uga jawaabaan dhawaan sharciyo soo baxay ayaa warshadaha sameeya qasabadahu waxa ay dhimeen amaba ay baa’biyeen gabi ahaanba naxaasta (lead) ku jirta qasabadaha ku jira jikooyinka, musqulaha, baararka, qasabada biyaha laga cabo ama baraf sameeyeyaasha. Hay’ada maamusha sugida qasabadaha aan “naxaasta lahayni” waa (National Sanitation Foundation (NSF) International Standard 61-Section 9). Hay’ada NSF waxa ay bixisaa diiwaano iyo shabad kumbuutar ah oo ay ku qoran yihiin liiska loo aqoonsaday tuubooyinka aan “Naxaasta lahayn”. Hay’ada NSF waxaa laga heli karaa khadka ah 1-800-NSF-MARK ama www.nsf.org. Qasabadaha cusub ee ka soo baxa sharuudaha bir la’aanta ee hay’ada NSF 61 waxaa ku kor qoran NSF 61/9.

Ogow, kalmada "Naxaas lahayn" waxaa laga yaabaa inaysan sax ahayn maadaama qeexideeda saxda ah ee sharciyanka ahi ay ogolaato in qasabada ay ka dhaqmaan ilaa iyo 11 qaybood bilyankiiba (ppb) oo naxaas ah iyadoo la isticmaalayo habraac macruuf ah oo la iska yaqaan. Heerka qaran ee ay tahay in talaabo la qaado hadii naxaasta biyaha la cabaa ay gaaro waa 15 qaybood bilyankiiba (ppb). California ayaa leh sharciga ugu adag ee dhaqmida maarta (via Proposition 65) waxaana dhaqi kara ilaa **15** ppb oo naxaas ah qasabadaha musqulaha waxaa iyaga loo ogol yahay inay ka dhaqmi karto ilaa iyo 11 (ppb). Qasabadii lagu gado California, oo aan ka soo bixin sharuuda California, waa in ku qoran tahay Digniinta (Proposition 65-package).

Hadii santuukha qasabad cusub ay ku shaabadaysan tahay NSF 61/9 aysana lahayn digniinta (Proposition 65) kolkaa qasabadaasi “Naxaas ma leh” ama naxaas aad khafiif u ah ayey leedahay, taasina waa qasabada la rabo.

Ma jiraan qasabado gabi-ahaanba aan lahayn wax naxaas ah?

Qaar ka mid ah warshadaha sameeya qasabadahu waxa ay soo saaraan qasabado caag ka sameysan kuwaa oo aan lahayn wax naxaas ah. Qaar ka mid ah warshadahu waxa ay ku bedelaan naxaastii hore maar kale oo naxaastu ku jirto, iyagoo geliya tuubo maar ah qasabada naxaasta ka sameysan, ama iyagoo ku asla dheeh gaar ah qasabada gudaheeda si kolkaa loo yareeyo ama loo baa’biyo dhaqmida naxaasta.

Runtii ma wax weyn baa hadii aan gato qasabad naxaas aad u khafiif ah leh?

Mar-mar aad dhif u ah qasabadaha duuga ahi waxa ay ku sii deyn karaan ilaa iyo sedex meelood meel naxaasta ku jirta dhibcaha ugu horeeya ee biyaha ka soo dhaca qasabada marka subaxii la furo kuwa kalena waxa ay ka yimaadaan tuubooyinka kale sida kuwa laga sameeyey maarta iyo naxaasta la isku alxamay ee la sameeyey ka hor 1988-dii. Cidii biyaha furta muddo hal daqiiqo ah subaxii una isticmaalaya biyaha qabow cunto karinta ma aha in ay ka wal-washo naxaasta ku jirta biyaha. Cidii ka cabsi qabta saxada biyaha waxa ay ka codsan kartaa qolada biyaha siisa in biyahooda ay ka baarto maar (khidmada yar ee la bixiyo waa laga cafiyi cidii daruugo gaar ah sheegata) ama ay siiyaan liiska shaybaarada loo aqoonsan yahay baarida naxaasta. Markii la rabo ayaa lagu bedeli karaa qasabadaha duuga ah ee jikada iyo musqulaha kuwa cusub oo maar khafiif ah leh.

Qaar ka mid dhumaha iyo tuubooyinka wali ma ay ku jirtaa naxaastu (lead)?

Sharciyada dowlada dhexe ama kuwa Goboladu ma quseeyaan tuubooyinka yar yar ee caaga ah, kuwa ku jira meesha qubayska iyo qasabadaha kale ee ganacsiyada loo isticmaalo. Iska ilaali in aad cabto ama wax ku karsato biyaha qasabadaha. Laga soo bilaabo sannadkii 2000, dhamaan qasabadaha jikooyinka ee lagu

gaday California waxaa ku dheehnaa naxaas aad khafiif u ah, sannadkii 2010, wixii ka dambeeyeyna mark kasta oo wax tuubo ah oo loogu tala-galay in ay qaado biyaha la cabayo la bedelo, waxaa la amray in lagu bedelo mid leh naxaas khafiif ah. (oo aysan ku jirin naxaas ka badan 0.25). Minnesota sharci caynka ahi kama jiro.

Hay'ada Ilaalinta Deegaan ee U.S. (U.S. Environmental Protection Agency) waxa ay leedahay xarun la yiraa Xarunta Qaranka ee Akhbaarta Naxaasta (National Lead Information Center) khadkeeduna waa 800-424-LEAD (5323) waxaad kaloo laga heli karaa akhbaar naxaasta ku saabsan shabakada (website) www.epa.gov/lead.

Waxaa la cusboonaysiiyey 11/29/18

